

ks. Leszek Poleszak SCJ

ELEMENTY DUCHOWOŚCI ŚW. TERESY OD DZIECIĄTKA JEZUS I NAJŚWIĘTSZEGO OBLICZA W CHARYZMACIE ZAŁOŻYCIELSKIM O. LEONA DEHONA

„Za miłość płaci się tylko miłością”¹.

Wprowadzenie

Jedną z ważnych inspiracji motywujących powstanie tego tekstu jest 150. rocznica urodzin św. Teresy od Dzieciątka Jezus. Na tę okoliczność zwrócił uwagę ojciec święty Franciszek publikując adhortację apostolską *C'est la confiance*, której tytuł zaczerpnął z listu świętej do siostry Marii od Najświętszego Serca². Papież cytuje w niej jej słowa, które odnoszą się również do fundamentu charyzmatu Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusowego: „Tylko ufność i nic innego jak ufność powinna nas prowadzić do Miłości”³. Czcigodny sługa Boży o. Leon Dehon, śledząc pilnie dokonujące się zmiany w świecie, a także obserwując światła Bożej łaski rozlewające się w duszach ludzi wybranych przez Boga, szybko dostrzegł w młodej siostrze z Lisieux duszę bliską swojej wizji miło-

¹ LT 85 *Do Celiny*: Św. Teresa od Dzieciątka Jezus, *Listy*, Kraków 2015, s. 141.

² Por. Franciszek, Adhortacja apostolska *C'est la confiance* o ufności w miłosierzną miłość Boga z okazji 150. rocznicy urodzin św. Teresy od Dzieciątka Jezus i Najświętszego Oblicza, Rzym 2023, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/20231015-santateresa-delbambinogesu.html#_ftn1 (odczyt z dn. 09.01.2024 r.).

³ CF 1.

ści i zaufania Bogu. Obserwował rozwój jej kultu i czytał dzieła, które powoli zaczynały zdobywać swoją popularność. Jeszcze za jego życia cieszył się łaską beatyfikacji i kanonizacji świętej Teresy od Dzieciątka Jezus, do której czuł sentyment ze względu na bliskość jej duchowości z charyzmatem założycielskim, który otrzymał od Boga.

Papież Franciszek w przytoczonym dokumencie nazywa św. Teresę „doktorem syntezy” podkreślając, że jej geniusz polega na prowadzeniu do tego, co istotne i niezbędne. Święta ta prowadzi współczesnego człowieka do zrozumienia prawdy, że centrum chrześcijańskiej moralności stanowi miłość będąca odpowiedzią na bezwarunkową miłość Trójcy Przenajświętszej⁴. Prawdę tę odkrywa również o. Dehon, dla którego droga życia świętej z Lisieux i jej pisma, z których chętnie korzysta, stają się interpretacją najważniejszych słów Nowego Testamentu: „Bóg jest miłością” (1 J 4,8.16)⁵.

Celem artykułu jest ukazanie wpływu duchowości św. Teresy od Dzieciątka Jezus i Najświętszego Oblicza na charyzmat założycielski o. Leona Dehona. Poprzez analizę pism Założyciela będziemy się starali wskazać na te elementy „małej drogi dzieciństwa duchowego”, które uznaje on za spójne z duchowością założonego przez siebie Instytutu.

1. Święta od małej drogi dzieciństwa duchowego

Maria Franciszka Teresa Martin urodziła się 2 stycznia 1873 roku w Alençon w Francji, jako najmłodsze dziecko Marii Zeli Guerin oraz Ludwika Martin. Została ochrzczona 4 stycznia 1873 roku. Po śmierci matki (28 sierpnia 1877 r.) wychowaniem pięciorga córek zajął się ojciec. 15 listopada 1877 r. rodzina przeniosła się do Lisieux. W latach 1881-1886 Teresa przebywała w internacie sióstr

⁴ Por. CF 48-49.

⁵ Por. CF 8; L. Dehon, *Discours II: XII Le Sacré Cœur* [Saint-Quentin mars 1885], 1, <http://www.dehondocoriginals.org/publicati/INE/DIS/INE-DIS-1885-0300-0004302-9050082?ch> (odczyt z dn. 09.01.2024 r.).

benedyktynek w Lisieux. Odczuwając głębokie pragnienie życia zakonnego, w roku 1887 odbyła pielgrzymkę do Rzymu, by w czasie audiencji u papieża Leona XIII prosić o zgodę na wstąpienie do Karmelu w wieku 15 lat. Do zakonu została przyjęta jednak dopiero w 1889 roku. Otrzymała imię Teresy od Dzieciątka Jezus i Najświętszego Oblicza. W 1890 roku złożyła śluby zakonne. Teresa zostawiła swoją autobiografię pt. *Dzieje duszy*, należącą do klasyki karmelińskiej oraz inne pisma. Zmarła 30 listopada 1897 roku w Lisieux. Została beatyfikowana w 1923 roku i kanonizowana w 1925 roku przez papieża Piusa XI. Papież Jan Paweł II nadał jej tytuł doktora Kościoła powszechnego⁶.

Święta Teresa od Dzieciątka Jezus i Najświętszego Oblicza wniosła do duchowości katolickiej doświadczenie „małej drogi dzieciństwa duchowego” zwanej „małą drogą”, stanowiącej jeden z możliwych sposobów osiągnięcia świętości⁷. Jej cechą charakterystyczną jest prostota, ufność i głęboka miłość do Boga wyrażająca się w wypełnianiu zwykłych czynności dnia codziennego ofiarowanych Bogu w duchu miłości i wdzięczności. Punktem wyjścia w odkryciu „małej drogi” było doświadczenie skrajnego przeciwieństwa pomiędzy „wzniosłymi ideałami” i pragnieniem świętości a „doświadczeniem niemocy”, które święta opisuje najpełniej w czerwcu 1897 roku, redagując manuskrypt C⁸. Dochodzi wówczas do wniosku, że podąża-

⁶ Por. G. Gaucher, *Dzieje życia. Teresa Martin siostra Teresa od Dzieciątka Jezus i Najświętszego Oblicza*, tł. K. Dybeł, Kraków 2012, s. 13-274.

⁷ Wyrażenie „mała droga dzieciństwa duchowego” po raz pierwszy pojawiło się w *Novissima verba* pod datą 12 lipca 1897 roku w notatkach zebranych przez m. Agnieszkę od Jezusa – jako sekret Teresy noszony przez nią w sercu. W *Dziejach duszy* sformułowanie to pojawiło się dopiero w siódmym wydaniu z 1907 roku. Por. CF 16-17; J. W. Gogola, *Mała droga św. Teresy od Dzieciątka Jezus*, w: J. Machniak, J. W. Gogola (red.), *Mała droga zupełnie nowa św. Teresy od Dzieciątka Jezus. Materiały z sympozjum*, Kraków 1997, s. 10.

⁸ *Rękopis kierowany do matki Marii Gonzagi. Rękopis „C”* (dalej: Rkp. C), w: Teresa od Dzieciątka Jezus i Świętego Oblicza, *Rękopisy autobiograficzne*, Kraków 1997 (dalej: RA), s. 215-286.

nie „małą drogą” jest w jej przypadku jedyną możliwością w realizacji wzniosłego powołania do świętości. Droga ta stanowi jednocześnie odpowiedź Boga, który przychodzi jej z pomocą wyzwalając ją z bolesnych doświadczeń wewnętrznych przejawiających się w skrupułach i niepokojach, ofiarując jej rozwiązanie, którego sednem jest wiara i miłość. Warto w tym miejscu przytoczyć jej tok rozumowania, który z jednej strony wskazuje na wielkie zaufanie i wiarę Bogu, jak też potwierdza jej głębokie przemyślenia i osobisty wybór: „Wiesz, Matko, że od zawsze pragnęłam być świętą. Niestety, kiedy porównywałam się ze świętymi, to stwierdzałam nieustannie, że między nimi a mną istnieje ta sama różnica, co między górą, której szczyt ginie w niebiosach, a zabłąkanym ziarnkiem piasku, deptanym stopami przechodniów. Nie zniechęcałam się jednak i powiedziałam sobie tak: «Dobry Bóg nie wzbudzałby pragnień, które nie mogą się spełnić, a zatem, pomimo że jestem tak mała, mogę pragnąć świętości. Co prawda, wzrastać – to dla mnie rzecz niemożliwa, muszę więc znosić siebie taką, jaka jestem, z wszystkimi swoimi wadami. Chcę jednak szukać sposobu, by dotrzeć do nieba małą drogą, prostą, krótką, małą drogą zupełnie nową. A żyjemy w dobie wynalazków; obecnie, żeby wyjść na piętro, nie trzeba używać schodów, u ludzi bogatych zastępuje je świetnie winda. Chciałabym więc znaleźć taką windę, która uniosłaby mnie aż do Jezusa, jestem bowiem zbyt mała, aby piąć się do góry po stromych schodach doskonałości». Poszukałam więc w świętych księgach czegoś, co wskazałoby mi tę upragnioną windę i tak wpadłam na te słowa Mądrości Odwiecznej: *Maluczki* niech przyjdzie do mnie. Podeszłam więc odgadując, że znalazłam to, czego szukałam, i chcąc wiedzieć, o mój Boże!, co zrobisz dla *maluczkiego*, który odpowie na Twoje wezwanie, szukałam dalej, i oto co znalazłam: «Jak matka tuli własne dziecko, tak i ja was tulił będę i będę pieścił was na kolanach» (Iz 66,13.12). Ach, nigdy nie spotkałam słów bardziej serdecznych, bardziej śpiewnych, które tak by mnie ucieszyły. Windę, która mnie wzniesie aż do nieba, są Twoje ramiona, Jezu!”⁹.

⁹ Rkp. C 2v0-3r0: RA, s. 221-222.

Wytyczenie nowej drogi do świętości opartej na wskazaniach Ewangelii sprawiło, że św. Teresa od Dzieciątka Jezus stała się jedną z najbardziej popularnych świętych, ale także jej relacja do Boga dla wielu stanowi wzór do naśladowania. Zaledwie sto lat po śmierci została ogłoszona najmłodszym doktorem Kościoła, której doktryna świętości stanowi prawdziwą wiedzę miłości i jest świetlistym wyrazem poznania tajemnicy Jezusa Chrystusa i osobistym doświadczeniem łaski¹⁰.

2. Główne elementy małej drogi spójne z duchowością Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusowego

Tym, co pociągało czcigodnego sługę Bożego o. Leona Dehona w lekturze autobiografii św. Teresy od Dzieciątka Jezus była przede wszystkim prostota¹¹. Cenił jej ducha dziecięctwa Bożego i prostolinijności, który go fascynował, i który – jak podkreślał – bardzo podoba się Panu Jezusowi¹². Pociągała go także jej umiejętność uwielbiania Boga za wszystko, także za piękno przyrody, które mogła podziwiać przebywając z rodziną w Alpach i Pirenejach¹³.

¹⁰ Święty Jan Paweł w czasie modlitwy Anioła Pańskiego z młodzieżą zgromadzoną w Paryżu w 1997 roku w sposób syntetyczny i niezwykle trafny opisał duchową sylwetkę św. Teresy od Dzieciątka Jezus, dając ją jako wspaniały przykład świętości. Por. Jan Paweł II, *Rozważanie podczas modlitwy Anioł Pański w ŚDM w 1997 r.*, <https://jp2online.pl/obiekt/rozważanie-podczas-modlitwy-aniol-panski-w-sdm-w-1997-r;T2JqZWN0OjI4MTc=> (odczyt z dn. 09.01.2024 r.).

¹¹ Lektura biografii św. Teresa od Dzieciątka Jezus, św. Gertrudy, św. Elżbiety od Trójcy Przenajświętszej, św. Gemmy Galgani, ale także Marii Brotel czy Marii od Jezusa Uhlrich była dla niego pociechą i ukojeniem. W ich życiorysach dostrzegał „intymne panowanie Najświętszego Serca”. Por. NQT 40/1916, 50: L. Dehon, *Notes Quotidiennes*, t. 5, *Cahiers XXXIV-XLV 1911-1925*, Roma 1998 (dalej: NQ5), s. 306-307.

¹² Por. NQT 35/1913, 96: NQ5, s. 84; NQT 36/1915, 27: NQ5, s. 127.

¹³ Por. NQT 37/1915, 69: NQ5, s. 181.

Ojciec Leon Dehon zaczął interesować się siostrą Teresą od Dzieciątka Jezus w grudniu 1911 roku¹⁴. W dniu 20 sierpnia 1912 r. odbył swoją pierwszą pielgrzymkę do Lisieux¹⁵.

W 1913 r. o. Dehon, jako przełożony generalny Zgromadzenia, wraz z ks. Andrzejem Prévot¹⁶ pełniącym wówczas urząd przełożonego prowincji francuskiej, wysłała do Ojca Świętego Piusa X list¹⁷, dołączając się tym samym do próśb o rozpoczęcie procesu beatyfikacyjnego siostry Teresy od Dzieciątka Jezus z Karmelu w Lisieux. Stwierdza się w nim o łaskach otrzymanych dla Zgromadzenia za wstawiennictwem kandydatki na ołtarze, a także o szczególnej łasce uzdrowienia dla przełożonego jednej ze szkół apostolskich prowa-

¹⁴ Por. NQT 34/1911, 62: NQ5, s. 17.

¹⁵ Por. NQT 34/1912, 178-179: NQ5, s. 41-42.

¹⁶ Ks. Marie-Léon-Régis *André Prévot* (1840-1913), sercanin, po odbyciu nowicjatu w zakonie jezuitów w Aix-en-Provence (1860-1862), wstąpił do duchowieństwa diecezjalnego, w czerwcu 1865 r. przyjął święcenia prezbiteratu i kontynuował studia w Aix-en-Provence i w Rzymie, zdobywając dwa doktoraty z teologii (w 1870 r. i 1876 r.). Kapelan sióstr urszulanek (1869-1875), został powiernikiem (1874), następnie kierownikiem sumienia (1876) Matki Marie-Véronique du Cœur de Jésus (Caroline Lioger), założycielki Zgromadzenia Sióstr Żertw Serca Jezusowego, z którymi starał się założyć zgromadzenie kapłanów żertw. Gdy projekt nie doszedł do skutku, został mianowany wikariuszem w Villeneuve-lès-Avignon (październik 1882 r.), następnie w Aigues-Mortes (lato 1884 r.) i w Bouillargues (październik 1884 r.). W 1883 r. nawiązał kontakt z o. L. Dehonem, a w maju 1885 r. wstąpił do Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusowego. Cztery miesiące później złożył pierwszą profesję zakonną. Był przełożonym (1886-1905) i mistrzem nowicjuszy (1886-1907) w Sittard, następnie w Château de Manage (1907-1909), przełożonym prowincji zachodniej (1909-1911), następnie francusko-belgijskiej (1911-1913). Był także radnym generalnym Zgromadzenia w latach 1896-1899 i 1913. Por. *Prévot, Marie-Léon-Régis (André)*, [http://www.dehon-docsoriginals.org/search/person?q=Pr%C3%A9vot,%20Marie-L%C3%A9on-R%C3%A9gis%20\(Andr%C3%A9\)](http://www.dehon-docsoriginals.org/search/person?q=Pr%C3%A9vot,%20Marie-L%C3%A9on-R%C3%A9gis%20(Andr%C3%A9)) (odczyt z dn. 29.12.2023 r.).

¹⁷ List nie jest datowany, jednak niewątpliwie pochodzi z listopada 1913 r., kiedy zmarł ks. Prévot.

dzonych przez Zgromadzenie¹⁸. Święta była też obecna w codziennych modlitwach o. Dehona¹⁹.

Z dziennika o. Dehona dowiadujemy się również, że temat św. Teresy od Dzieciątka Jezus i jej drogi świętości był żywo obecny w Zgromadzeniu. Założyciel zapisuje informację, że obficie obdaruła ona łaskami i cudami. Stanowi to dla niego powód do przypomnienia sobie całego „ruchu świętości”, którego źródło dostrzega w szerzeniu się nabożeństwa do Najświętszego Serca Jezusowego zmierzającego do odnowy życia duchowego także w obecnym stuleciu²⁰. Zapiski o. Dehona świadczą wręcz o jego wielkiej sympatii wobec tej „małej duszy”. Skrzętnie notuje, że pomimo swojego krótkiego, 24 letniego życia, fama jej świętości rozlewa się na cały świat. Jej *Dzieje duszy* doczekały się 60 wydań (a w mniejszej wersji – 80 wydań), zostały przetłumaczone na język niemiecki, angielski, niderlandzki, włoski, polski, portugalski i hiszpański. O. Dehon

¹⁸ Por. L. Dehon, A. Prévot, [*Léon Dehon et André Prévot à Pie X*], (Arch. SCJ Rzym, B. 18/14.1, Inw. 228.01), <http://www.dehondocsoriginals.org/publicati/COR/COR-1LD-1913-0101-0022801?ch=1> (odczyt z dn. 29.12.2023 r.). Będąc przekonany o szczególnym patronacie św. Teresy od Dzieciątka Jezus wobec Zgromadzenia, o. Dehon zatroszczył się również o promocję jej kultu, zamawiając obrazki z wizerunkiem świętej. Por. M.-R.-O. Uhlrich (Marie du Cœur de Jésus), [*Marie du Cœur de Jésus à Léon Dehon*], (Arch. SCJ Rzym, B. 34/5A.78, Inw. 559.78), <http://www.dehondocsoriginals.org/publicati/COR/COR-LC1-1912-1101-0055978?ch=1> (odczyt z dn. 29.12.2023 r.).

¹⁹ Por. NQT 39/1915, 35: NQ5, s. 260. O. Dehon miał zwyczaj notowania wybranych fragmentów z lektur, jakie czytał. Wypiski dotyczące pism św. Teresy od Dzieciątka Jezus możemy odnaleźć w zeszycie *Pensées II*, s. 85-87, (Arch. SCJ Rzym, B. 14/6.B, Inw. 100.02), <http://www.dehondocsoriginals.org/publicati/INE/NTD/INE-NTD-0000-0000-0010002-9130072> (odczyt z dn. 07.01.2024 r.) i w zeszycie *Notes de lectures 1916*, s. 33, (Arch. SCJ Rzym, B. 14/8.A, Inw. 102.01).

²⁰ Notatka z grudnia 1911 roku. Por. NQT 34/1911, 62: NQ5, s. 17. Temat popularności św. Teresy od Dzieciątka poruszany był również przez niego w rozmowach z wpływowymi przedstawicielami Kościoła – np. bp. Charles du Pont de Lignonès. Por. NQT 34/1912, 95: NQ5, s. 22-23.

Zachwyca się jej poezją. Bez wątpienia ma również kontakt z Karmelem w Lisieux, który wówczas otrzymuje dziennie ponad 300 listów dotyczących św. Teresy. Rozrostowi jej kultu pomagają publikacje zbiorów otrzymanych łask za jej wstawiennictwem oraz liczne pielgrzymki (także odwiedziny osób prywatnych) zmierzające do Lisieux, by nawiedzić jej grób na cmentarzu. Jak sam potwierdza – stała się bardzo popularną i sympatyczną świętą, budzącą zaufanie²¹.

W innym miejscu (w 1913 r.) o. Dehon notuje, że umieścił portret św. Teresy od Dzieciątka Jezus w swoim mieszkaniu i wzywa jej wstawiennictwa także w sprawach finansowych w związku z zadłużeniami, jakie były skutkiem marnotrawstwa osób, którym zaufał. Żywi nadzieję, że jej pomoc przyczyni się do naprawy tych trudnych spraw i do przywrócenia miłości oraz wzajemnego zaufania wśród współbraci²².

Z zachowanych pism Założyciela możemy wskazać na trzy istotne elementy duchowości św. Teresy z Lisieux, które dla o. Dehona stanowią inspirację ubogacającą charyzmat Instytutu. Są to: miłość, ufność i zdanie się na Boga oraz ofiara miłości miłosiernej.

2.1. Miłość

Święta Teresa od Dzieciątka Jezus jest w pełni ukierunkowana na miłość. Tą miłością jest dla niej przede wszystkim Jezus²³. Pragnie Go miłować, ale także innych pociągać do Niego, co później – jak zauważa papież Franciszek – zostaje zdefiniowane jako jej swoista misja: „w Niebie także będę pragnęła tego samego, co na ziemi: miłować Jezusa i pociągać dusze, aby był miłowany”²⁴.

²¹ Por. NQT 34/1912, 178-179: NQ5, s. 41-42.

²² Por. NQT 35/1913, 69: NQ5, s. 76-77.

²³ Por. CF 4.

²⁴ CF 9.

Założyciel postrzega św. Teresę jako jedną z dusz wybranych, które Najświętsze Serce Jezusa przeznacza do szczególnej intymności ze sobą. Według niego wyraża się to w „bohaterstwie adoracji” i medytacji ofiarowanych miłości Jezusa oraz w odpowiedzi na Jego miłość²⁵. O. Dehon korzysta z jej tekstów i używa ich do medytacji w czasie własnych rekolekcji. Jest zafascynowany jej miłością do Boga. Rozważając własną miłość do Jezusa ukrytego w Eucharystii, ponawia wobec Niego swoje oddanie miłości, stwierdzając, że pragnie Go kochać na zawsze w niebie. Aby wyrazić tę miłość, cytuje fragment wiersza św. Teresy od Dzieciątka Jezus zadedykowanego Najświętszemu Sercu Jezusa, stwierdzając, że doskonale wyraża on także jego własne uczucia:

„Miłością tchnące Serca ja mieć muszę...

Serce, co wspiera potęgę swej mocą.

Serce, co kocha nawet słabą duszę

I nie opuści ani dniem, ni nocą.

Ale serc stworzeń mam tylko zaranie...

Miłość ich kruszą gromne śmierci burze...

Gdy Serce weźmie Bóg w mojej naturze,

To cierpiąc ze mną – Bratem mi się stanie”²⁶.

Święta Teresa bez wątpienia jest dla o. Dehona przykładem zjednoczenia się z Najświętszym Sercem Jezusa zwłaszcza w chwili, kiedy przeżywa ciemną próbę wiary. To doświadczenie duchowe często obecne w życiu mistyków czyni z niej prawdziwą ofiarę dla Jezusa²⁷.

²⁵ Por. L. Dehon, *La bienheureuse Marguerite-Marie*, (Arch. SCJ Rzym, B. 5/3, Inw. 27.03), 5, <http://www.dehondocsoriginals.org/publicati/INE/DIS/INE-DIS-1916-1017-0002703-9050115?ch=5> (odczyt z dn. 30.12.2023 r.).

²⁶ Por. NQT 40/1916, 68: NQ5, s. 312. Tłumaczenie: św. Teresa od Dzieciątka Jezus, *Pisma*, t. 2, Kraków 1971, s. 26.

²⁷ Por. L. Dehon, *La direction (= du Père André) pour les nôtres (ou pour les religieux) pour les nôtres (ou pour les religieux)*, (Arch. SCJ Rzym B. 3/18, Inw. 14.00), 11, <http://www.dehondocsoriginals.org/publicati/INE/NTD/INE-NTD-1913-1126-0001400-9130029?ch> (odczyt z dn. 30.12.2023 r.).

2.2. Ufność i zdanie się na Boga

Świątą Teresę od Dzieciątka Jezus cechuje bezgraniczne zaufanie miłości Bożej, pomimo doświadczenia niewyobrażalnych ciemności i upokorzeń ze strony ludzi²⁸. Ufność wobec Boga jest dla niej odpowiedzią na grzeszność człowieka²⁹. Jest ona przekonana, że miłość Boga wyrażająca się w miłosierdziu wobec każdego człowieka, pozwala każdej duszy z ufnością przystąpić do tronu łaski, by prosić o przebaczenie – i zawsze je otrzymuje. Dla o. Dehona jest to wyraz wielkiej miłości Boga, której liczne dowody odnajduje w Ewangelii. Wyjaśnia to następująco: „Wraz z siostrą Teresą od Dzieciątka Jezus chcę wznosić się do Boga poprzez ufność i miłość. Nawet gdybym miał na sumieniu wszystkie zbrodnie, jakie można popełnić, nie straciłbym ufności; poszedłbym z sercem złamanym skrucą, aby rzucić się w ramiona mojego Zbawiciela. Wiem, że kocha On syna marnotrawnego, słyszałem Jego słowa do św. Magdaleny, do cudzołożnej kobiety, do Samarytanki... Nie, nikt nie byłby w stanie mnie przestraszyć; wiem, czego się spodziewać po Jego miłosierdziu i miłości. Wiem, że cała ta mnogość przewinień zostałaaby zniszczona w mgnieniu oka, jak kropla wody wrzucona w płonące piekło. Chcę umrzeć w takim usposobieniu ufności i miłości do Najświętszego Serca Jezusowego”³⁰.

Na konieczność bezgranicznego zaufania Bogu o. Dehon wskazuje m.in. w liście z października 1912 r. do ks. Adriana *Jana od Wieczernika* Guillaume³¹. Przekonuje w nim, że bezgraniczne za-

²⁸ Por. A. Przybylski, *Windą do nieba*, „Niedziela” 45 (2023) z dn. 5.11.2023 r., s. 27.

²⁹ „Ach, gdyby wszystkie słabe i niedoskonałe dusze czuły to, co czuje najmniejsza z nich wszystkich, dusza twojej małej Teresy, ani jedna nie wątpiłaby, że dotrze na szczyt góry miłości, gdyż Jezus nie domaga się wielkich czynów, lecz jedynie tego, by zdać się na Niego i być wdzięcznym”. Rkp. B 1v0: RA, s. 192. Por. CF 21.

³⁰ NQT 40/1916, 66: NQ5, s. 311 (tłumaczenie własne).

³¹ Ks. Adrien *Jean du Cénacle* Guillaume (1886-1915), sercanin, do Zgromadzenia Księża Najświętszego Serca Jezusowego wstąpił we wrześniu 1904 r.,

ufanie opatrności Bożej i wiara Bogu zawsze przynosi dobre skutki dla człowieka, czego sam o. Dehon doświadczył wielokrotnie w swoim życiu³².

2.3. Ofiara miłości miłosiernej

Ks. Andrea Tessarolo we wstępie do 5 tomu *Notes quotidiennes* o. Dehona podkreśla, że Założyciel jest zafascynowany postawą św. Teresy od Dzieciątka Jezus, która nie ofiaruje się Bogu jako ofiara sprawiedliwości, ale jako „ofiara” lub „ofiara całopalna miłosiernej miłości Jezusa”. Ta postawa ofiarowania się Bogu z miłości jest dla Założyciela elementem wspólnym z duchem oblacji Zgromadzenia, co zostało przez niego wyrażone szczególnie w *Konstytucjach* Instytutu w formule: „Życie miłości i ofiary”³³. Założyciel wyjaśnia to w następujący sposób: „Dusza, będąc pod wrażeniem męki naszego Pana i widoku grzechów świata może ofiarować się Bogu jako ofiara sprawiedliwości, aby zjednoczyć się z męką naszego Pana i naprawić zniewagi wyrządzone Bogu, dla zbawienia dusz i odpokutowania ich win. Opatrzność pozwoli tym duszom przejść przez pewne uzdrawiające cierpienie. Wierzę, że jest to ofiara składana przez niektóre zgromadzenia dusz ofiar [d'âmes victimes], na przykład te w Marsylii i Namur. Droga siostry Teresy od Dzieciątka Jezus jest trochę inna, ona nie ofiaruje się jako ofiara sprawied-

pierwsze śluby zakonne złożył we wrześniu 1905 r., święcenia prezbiteratu przyjął w grudniu 1909 r. w Louvain. W 1904 r. był osobistym sekretarzem o. Dehona, dyrektorem szkoły apostołskiej w Mons (1909-1911), następnie przełożonym scholastykatu w Louvain (1911-1915). Od 1913 r. aż do śmierci był także radnym prowincjalnym w prowincji francusko-belgijskiej. Por. *Guillaume, Adrien (Jean du Cénacle)*, [http://www.dehondocsoriginals.org/search/person?q=Guillaume,%20Adrien%20\(Jean%20du%20C%C3%A9nacle\)](http://www.dehondocsoriginals.org/search/person?q=Guillaume,%20Adrien%20(Jean%20du%20C%C3%A9nacle)) (odczyt z dn. 29.12.2023 r.).

³² Por. L. Dehon, *[Léon Dehon à Jean du Cénacle Guillaume]*, (Arch. SCJ Rzym, B. 44/7, Inw. 751.12), <http://www.dehondocsoriginals.org/publicati/COR/COR-1LD-1912-1001-0075112> (odczyt z dn. 10.01.2024 r.).

³³ Por. A. Tessarolo, *Introduction aux Cahiers XXXIV-XLV*, w: NQ5, s. XII.

liwości, ona ofiaruje się jako ofiara czy całopalenie miłosiernej miłości Jezusa [holocauste à l'amour miséricordieux de Jésus]. Jest to poddanie się woli Jezusa w duchu miłości i immolacji. Jeśli Jezusowi spodobałoby się poprosić tę duszę o jakieś cierpienie wynagradzające, ona jest gotowa nieść krzyż z miłości do Jezusa i do dusz. A sama miłość wiąże się z cierpieniem. Kochająca dusza cierpi z powodu swoich niedoskonałości, cierpi, widząc, że Jezus jest mało kochany i często obrażany. Jego miłość urasta aż do męczeństwa z miłości³⁴.

Łatwo zauważyć, że ten element duchowości św. Teresy jest dla o. Dehona szczególnie pociągający. Duch oblacji i immolacji jest mu szczególnie bliski³⁵. W swoim dzienniku zapisał: „Naszym własnym duchem jest «Życie miłości i immolacji» [«Vie d'amour et d'immolation»] (*Constitutions*, rozdział II). Dominuje tam ofiara miłości, z pewną częścią ofiary wynagradzającej [l'immolation réparatrice]. Narodziliśmy się z ducha Małgorzaty-Marii, a zbliżamy się do ducha Siostry Teresy. Podążajmy za natchnieniem, jakie wzbudza w nas łaska. Oto ofiara Siostry Teresy, której Kościół odpuścił: «O mój Boże, Trójco Przenajświętsza, aby żyć w akcie doskonałej miłości, ofiaruję siebie jako ofiarę całopalną Twojej miłosiernej Miłości, błagając, aby pochłaniała mnie nieustannie; pozwól, aby moją duszą zalały strumienie nieskończonej czułości, które w Tobie są zawarte, i abym w ten sposób stała się męczennikiem Twojej Miłości, o mój Boże! Niech to męczeństwo, po przygotowaniu mnie do stawienia się przed Tobą, doprowadzi mnie w końcu do śmierci i niech moja dusza bez zwłoki pobiegnie w wieczne objęcia Twojej miłosiernej Miłości... Chcę, o mój Umiłowany, z każdym uderzeniem mojego serca ponawiać tę ofiarę dla Ciebie nieskończoną ilość

³⁴ NQT 45/1925, 68-69: NQ5, s. 550-551 (tłumaczenie własne).

³⁵ Por. J. Czyżyński, *Ojciec Dehon – człowiek oblacji przez miłość*, <https://www.zkhuber.eu/dehonwiki/doku.php?id=dehon-czlowiek-oblacji-czyzynski> (odczyt z dn. 10.01.2024 r.); L. Poleszak, *Wymiar oblacyjny duchowości Zgromadzenia Księża Najświętszego Serca Jezusowego według aktualnej Reguły życia*, „Symposium” 2(43) (2022), s. 125-144.

razy, aż cienie znikną i będę mogła znów wyznać Ci moją miłość na wieki twarzą w twarz»³⁶.

Tę postawę gotowości na ofiarę obecną w duchowości św. Teresy Założyciel odnosi również do ducha oblacji obecnego w charyzmacie Instytutu: „Wraz z siostrą Teresą oddajemy się całkowicie woli Bożej: *Nos facultatesque nostras beneplacito divino dedicamus et consecramus* (Constitutions, 9)³⁷. Wraz z nią i Małgorzatą-Marią, ofiarujemy Bogu nasze modlitwy, nasze dzieła i nasze boleści w jedności z Najświętszym Sercem Jezusa, w duchu uwielbienia, miłości, ofiary i wynagrodzenia (Constitutions, 10)^{38, 39}.

Założyciel uwypukla rys miłości i ofiary w życiu św. Teresy od Dzieciątka Jezus, odnosząc go również do wymiaru społecznego, do wynagrodzenia za grzechy, ofiary za zbawienie dusz oraz za Francję. Stwierdza, że św. Teresa od Dzieciątka Jezus była szczęśliwa mogąc ofiarować swoje cierpienie za zbawienie dusz. Ofiara cierpienia z miłości do Boga – stwierdza – jest „przywilejem” dla żyjących na ziemi, którzy jak ona pragną w ten sposób chwalić i kochać Boga⁴⁰.

³⁶ NQT 45/1925, 70-71: NQ5, s. 551 (tłumaczenie własne).

³⁷ W *Konstytucjach* z 1956 roku, będących wiernym odzwierciedleniem ducha Założyciela, dołączanych do poprzednich wydań *Konstytucji* posoborowych w wersji oryginalnej – łacińskiej, punkt 9, do którego odwołuje się Założyciel, brzmiał następująco: „Życie miłości i wynagrodzenia, przez które poświęcamy i ofiarujemy samych siebie i wszystkie nasze władze Bożemu upodobaniu, jest tym, czym wyróżnia się właśnie nasze Zgromadzenie. W żaden inny doskonalszy sposób nie możemy naśladować życia Jezusa Chrystusa, ofiarującego się stale za ludzi”. Por. *Dwa pierwsze rozdziały Konstytucji z 1956 roku*, 9, w: *Reguła życia SCJ*, Kraków 1991, s. 16 (tłumaczenie własne).

³⁸ „By zaś owo życie panowało w nas w obfitości, niech wszyscy dolożą starań, aby codziennie ofiarować Bogu swoje modlitwy, prace i trudy, w zjednoczeniu z Najświętszym Sercem Jezusa, pragnąc tym dać Panu ofiarę, wynagrodzenie, chwałę i miłość”. *Dwa pierwsze rozdziały Konstytucji z 1956 roku*, 10, dz. cyt. (tłumaczenie własne).

³⁹ NQT 45/1925, 71 (tłumaczenie własne): NQ5, s. 551.

⁴⁰ Por. NQT 42/1918, 135: NQ5, s. 428.

O. Dehon zauważa jednak, że pragnienie cierpienia w duchowości św. Teresy od Dzieciątka Jezus jest motywowane nieco inaczej. Zarówno ona, jak inne wybrane dusze, choć są otwarte na cierpienie, które Pan może im zesłać, jednak nie proszą o nie – zdając się całkowicie na Jego wolę i przyjmując wszystko z Jego ręki jako wyraz Jego miłości do nich. W *Koronkach* wyjaśnia to w następujący sposób: „Są dusze, które pogrążają się w miłości i nie myślą o pożądaniu cierpienia dla odpokutowania za grzechy świata. Jedną z nich jest młoda karmelitanka św. Teresa od Dzieciątka Jezus, zmarła w Lisieux 30 września 1897 roku, a kanonizowana w 1925 roku. Dusze praktykują, owszem, zdanie się na Boga i ofiarę. Przyjmują i kochają krzyże, które im zsyła Zbawiciel, ale nie proszą Go o to, by były specjalnie prowadzone drogą cierpienia”⁴¹.

W *Couronnes d'amour* Założyciel kontynuuje tę myśl, korzystając obficie z tekstów świętej z Lisieux i umieszczając je w szóstym rozważaniu czwartej tajemnicy trzeciego tomu zatytułowanym *Ofiara miłości*. Jej przemyślenia stanowią podstawę do rozważenia tematów: *Droga miłości*, *Żertwa miłości* oraz *Akt ofiary*. W tekstach tych św. Teresa wyjaśnia najpierw, że cierpienie i śmierć – choć ich nie pragnie – jeśli są związane z pełnieniem woli Bożej, stają się dla niej pewną drogą miłości, a ona zaś jest jedyną wartością, za którą pragnie podążać. Warto tutaj przytoczyć dalszy tekst tych rozważań, gdyż pogłębiają one rozumienie ducha ofiary, który jest w pełni akceptowany przez Założyciela: „O, jakże słodka jest droga miłości – wołała św. Teresa od Dzieciątka Jezus [i Świętego Oblicza] – (...) Mam tylko jedno pragnienie, by kochać Jezusa do szaleństwa! Tak, bo jedna miłość mnie pociąga. Nie pragnę więcej cierpienia i śmierci, a jednak kocham je obydwie. Długo wzywałam je jako posłańców radości (...). Poznałam cierpienie i sądziłam, że dotykam kraju nieba. Uważałam od najmłodszych lat, że «Mały kwiatek» byłby ze-

⁴¹ CAM 3/1905, 213: L. Dehon, *Cœuvres Spirituelles*, t. 2, Andria 1983 (dalej: OSp2), s. 492. Tłumaczenie polskie: Tenże, *Koronki do Najświętszego Serca Jezusowego*, t.3. *Eucharystia*, tł. J. Stoszko, Kraków 2018 (dalej: K3), s. 137-138.

rwany w swej wiośnie. Dzisiaj prowadzi mnie jedynie oddanie się, innej busoli nie ma. O nic więcej nie umiem prosić z zapalem, za wyjątkiem tego doskonałego wypełnienia woli Bożej na mojej duszy. Niewątpliwie – pisze dalej – można na tej drodze upaść, można dopuścić się niewierności, lecz miłość, która umie wyciągać korzyść ze wszystkiego, bardzo szybko pochłonie wszystko, co mogłoby się podobać Jezusowi, pozostawiając jedynie w głębi serca pokorny a gruntowny pokój⁴².

Zarówno dla o. Dehona, jak też dla św. Teresy od Dzieciątka Jezus, miłość wyraża się więc w dyspozycji zdania się na to, czego pragnie Bóg. To stanowi podstawę życia oblacji i fundament dla tych, którzy pragną rzeczywiście ofiarować swoje życie Bogu. Stąd też Założyciel przystępuje do wyjaśnienia, czym dla niego jest żertwa miłości. I tutaj również korzysta obficie z tekstu „małej świętej”. Zauważymy, że ten fragment zostaje podzielony na trzy części – w pierwszej święta wyjaśnia, że sprawiedliwość Boga wyraża się również w Jego „wielkim miłosierdziu”, które przebacza grzechy człowieka i pozwala mu zbliżyć się z ufnością do Niego. „Rozumiem – pisze mała święta – że wszystkie dusze nie mogą być do siebie podobne. Trzeba, żeby istniały różne ich grupy, dla specjalnego uczczenia każdej z doskonałości Bożych. Dla mnie ma swe «nieskończone miłosierdzie» i właśnie przy pomocy tego niewypowiedzianego zwierciadła rozważam inne Jego przymioty. Wówczas zdaje mi się, że wszystko promieniuje miłością. Jakaż to słodka radość pomyśleć, że Bóg jest sprawiedliwy, tzn. że liczy się z naszą słabością, że zna doskonale ułomność naszej natury! Kogo bym się wiec miała bać? Czyż dobry i nieskończenie sprawiedliwy Bóg, który raczy przebaczyć z tak wielkim miłosierdziem błędy marnotrawnego syna, nie powinien także być sprawiedliwy względem mnie, «która z Nim jestem»?»⁴³.

To pełne dziecięcej ufności podejście do Boga jest bardzo mocne w zrozumieniu istoty wynagrodzenia, którego wartość nie

⁴² CAM 3/1905, 214: OSp2, s. 492. Tłumaczenie polskie: K3, s. 138.

⁴³ CAM 3/1905, 215: OSp2, s. 492-493. Tłumaczenie polskie: K3, s. 139.

polega na ludzkiej doskonałości człowieka, ale na miłości, która – także będąc darem Ducha Świętego – skłania człowieka do podjęcia dzieła wynagrodzenia w łączności z jedynym Wynagrodzicielem, jakim jest Syn Boży⁴⁴. „W 1895 roku otrzymałam większą niż kiedykolwiek łaskę zrozumienia, jak mocno Jezus pragnie być kochanym. Myśląc pewnego dnia o duszach, które ofiarują się jako żertwy sprawiedliwości Bożej, dla odwrócenia chłosty przeznaczonej dla grzeszników, ściągając ją na siebie, uznałam tę ofiarę za wielką i wspaniałomyślną, ale byłam daleka, by się czuć skłonna do jej podjęcia. O Boski mój Mistrzu! Czyż nie wołałam w głębi serca: czy tylko Twoja sprawiedliwość przyjmuje ofiary całopalenia? Czyż nie potrzebuje ich także Twoja miłosierna miłość? O Boże mój, czyż Twoja wzgardzona miłość pozostanie w Twym Sercu? Myślę, że gdybyś znalazł dusze ofiarujące się jako żertwy całopalenia Twojej miłości, pochłoniąłbyś je tak szybko, jak szczęśliwy byłeś, nie mogąc stłumić płomieni nieskończonej miłości zamkniętych w Tobie”⁴⁵.

Możemy z pewnością stwierdzić, że postawa gotowości na ofiarę i sam akt ofiary całopalnej św. Teresy od Dzieciątka Jezus jest zbieżny z duchem Założyciela i staje niejako wzorcowy, dla pragnących żyć tą duchowością. Założyciel odnosi się do tego w wielu swoich tekstach, jednak we wspomnianym rozważaniu czyni to wyjątkowo obszernie: „9 czerwca 1895 roku ofiarowała się mała święta [Tere-

⁴⁴ Por. CF 27. Wyrazem niezłomnej nadziei i ufności Teresy w miłosierdzie Boże jest jej gorliwa modlitwa za przestępcę Henryka Pranziniego, który w ostatniej chwili swojego życia – wbrew nadziei – całuje krzyż Chrystusa, co święta odczytuje jako niewymowny znak łaski jego nawrócenia. „Zostałam wysłuchana co do joty! (...) Pranzini, bez spowiedzi, wszedł na szafot i już zamierzał włożyć głowę w ponury otwór, kiedy nieoczekiwanie, pod wpływem nagłego natchnienia, odwrócił się, ujął Krucyfiks, który podał mu kapłan, i ucałował po trzykroć święte rany!... Po czym duszę jego czekał *miłosierny* wyrok Tego, który oświadczył, że w Niebie jest więcej radości z jednego grzesznika, który pokutuje, niż z 99 sprawiedliwych, którzy pokuty nie potrzebują!”. Rkp. A 46r0: RA, s. 109. Por. CF 28-29.

⁴⁵ CAM 3/1905, 216: OSP2, s. 493. Tłumaczenie polskie: K3, s. 139-140.

sa] jako zertwa miłości. «Moja Matko – pisała – Ty znasz płomienie albo raczej oceany łaski, które znalazły mą duszę po tym oddaniu. Od tego dnia miłość przenika mnie i upaja: owa miłosierna miłość odnawia mnie w każdej chwili, oczyszcza i nie pozostawia w mej duszy ani śladu grzechu (...)». Przytoczmy – kontynuuje Założyciel – zakończenie tego aktu ofiarnego: «Aby żyć w akcie doskonałej miłości, ofiarowuję się jako zertwa całopalenia Twej litościwej miłości i błagam Cię, byś mnie nieustannie wyniszczał, pozwalając, by w mojej duszy przebrały miarę fale nieskończonej czułości zamknięte w Tobie i abym się stała w ten sposób męczennicą Twej miłości, o Boże mój! Oby to męczeństwo, przygotowałszy mnie najpierw do stawienia się przed Tobą, spowodowało wreszcie moją śmierć, i aby dusza moja niezwłocznie rzuciła się w objęcia wiekuistej Twej litościwej miłości! Pragnę, o mój Najukochańszy, odnawiać tę ofiarę za każdym uderzeniem serca, po nieskończonej ilości razy, abym gdy już znikną cienie, mogła Ci powierzać moją miłość w wiekuistym życiu, twarzą w Twarz!»⁴⁶.

Powyższe rozważania skłaniają o. Dehona do postawienia pytania o własną miłość i ducha ofiary oraz ponowienia swojej więzi z Jezusem-Żertwą: „A cóż ja Ci ofiaruję, o Zbawicielu mój?! Powiedz mi, co i poprowadź mnie. Pragnę przynajmniej oddać się gorliwie w życiu i duchu oddania, ofiary i miłości; duchu całopalenia w zjednoczeniu z Żertwą tabernakulum”⁴⁷.

O. Dehon nie poprzestaje jedynie na lekturze dzieł św. Teresy od Dzieciątka Jezus, ale poszukuje źródeł elementów wynagrodzenia obecnych w jej duchowości. Dzięki swoim lekturom odkrywa, że duchowość wynagradzająca była obecna w Karmelu w Lisieux już od samego początku za sprawą jego założycielki, matki Genowefy od św. Teresy⁴⁸. Jak podkreśla – w swoim długim życiu była ona

⁴⁶ CAM 3/1905, 217: OSp2, s. 493. Tłumaczenie polskie: K3, s. 140.

⁴⁷ CAM 3/1905, 218: OSp2, s. 494. Tłumaczenie polskie: K3, s. 140.

⁴⁸ Mère Geneviève de Sainte Thérèse – Claire Bertrand (1805-1891), założycielka Karmelu w Lisieux. Por. *La Fondation du Carmel de Lisieux et sa*

zjednoczona w wynagrodzeniu Najświętszemu Obliczu i – zgodnie z pragnieniem Jezusa otrzymanym w jednej z ekstaz – ofiarowała Mu siebie w ofierze. Duchowość wynagrodzenia pielęgnowały następnie kolejne siostry, m. in. matka Ange od Dzieciątka Jezus⁴⁹ oraz Siostra Maria od św. Piotra⁵⁰ z Karmelu z Tours⁵¹.

Zakończenie

Przeprowadzona analiza pism o. Leona Dehona pozwala nam stwierdzić, że duchowość św. Teresy od Dzieciątka Jezus i Najświętszego Oblicza była mu bliska i była przez niego ceniona. Wprawdzie nie wpłynęła ona bezpośrednio na kształtowanie się charyzmatu założycielskiego nowego Instytutu, jednak elementy duchowości małej drogi dzieciństwa duchowego posłużyły o. Dehonowi do podkreślenia i uwypuklenia takich treści charyzmatu, jak miłość, ufność i zdanie się na Boga, a zwłaszcza duch oblacji i wynagrodzenia. Przytoczone teksty Założyciela potwierdzają wielką sympatię, jaką darzył on młodą świętą z Lisieux. Świadczą one również o tym, że starał się on propagować jej kult, przyzywając jej wstawiennictwa nie tylko w osobistej pobożności, ale także w wymiarze troski o jedność i wierność członków swej rodziny zakonnej oraz w wymiarze społecznym.

fondatrice la révérende mère Geneviève de Ste-Thérèse, Lisieux 1924; *Mère Geneviève de Sainte Thérèse, fondatrice*, <https://archives.carmeldelisieux.fr/au-carmel-du-temps-de-therese/la-communaute/mere-genevieve-de-sainte-therese-fondatrice/> (odczyt z dn. 05.01.2024 r.).

⁴⁹ Mère Ange de l'Enfant Jésus (1881-1909). Por. *La révérende mère Marie-Ange de l'Enfant-Jésus du Carmel de Lisieux (1881-1909)*, Lisieux [1909], s. 8-11.

⁵⁰ Sœur Marie de Saint-Pierre de la Sainte-Famille (1816-1848). Por. *Vie de la sœur Marie de Saint-Pierre de la Sainte-Famille, religieuse carmélite du monastère de Tours d'après ses écrits et autres documents authentiques*, Tours 1879, s. 1-298.

⁵¹ Por. NQT 35/1914, 178; NQ5, s. 110.

Duchowość św. Teresy od Dzieciątka Jezus i Najświętszego Oblicza wciąż zachowuje swoją aktualność w Kościele i ukazuje piękno swojej „małej wielkości”. „W czasie, który zachęca nas do zamykania się we własnych sprawach, Mała Tereska ukazuje nam piękno uczynienia z życia daru. W chwili, w której dominują potrzeby najbardziej powierzchowne, jest ona świadkiem ewangelicznego radykalizmu. W czasie indywidualizmu, pozwala nam odkryć wartość miłości, która staje się wstawiennictwem. W chwili, gdy ludzie mają obsesję na punkcie wielkości i nowych form władzy, ona wskazuje nam drogę małości. W czasie, w którym odrzucanych jest wiele istot ludzkich, ona uczy nas piękna troski, podejmowania odpowiedzialności za innych. W chwili powikłań, ona może pomóc nam odkryć na nowo prostotę, absolutny prymat miłości, zaufania i powierzenia się Bogu, przezwyciężając legalistyczną i etyczną logikę, która wypełnia życie chrześcijańskie obowiązками i nakazami oraz zamraża radość Ewangelii. W czasie wycofania i zamknięcia, Mała Tereska zaprasza nas do wyjścia misyjnego, pociągniętych atrakcyjnością Jezusa Chrystusa i Ewangelii”⁵².

Droga świętości św. Teresy nie przeraża współczesnego człowieka, ale staje inspiracją w oddaniu się Bogu z miłością i ufnością. Jej sposób przeżywania powołania może być również ważną wskazówką dla współczesnych naśladowców o. Leona Dehona, który doceniał jej duchowość i sam czerpał z niej to, co najpiękniejsze.

Bibliografia

- Czyżyński J., *Ojciec Dehon – człowiek oblacji przez miłość*, <https://www.zkhuber.eu/dehonwiki/doku.php?id=dehon-czlowiek-oblacji-czyzynski> (odczyt z dn. 10.01.2024 r.).
- Dehon L., *Discours II: XII Le Sacré Cœur* [Saint-Quentin mars 1885], <http://www.dehondocsoriginals.org/publicati/INE/DIS/INE-DIS-1885-0300-0004302-9050082?ch> (odczyt z dn. 09.01.2024 r.) (odczyt z dn. 09.01.2024 r.).

⁵² CF 52.

- Dehon L., *Koronki do Najświętszego Serca Jezusowego*, t.3. *Eucharystia*, tł. J. Stoszek, Kraków 2018.
- Dehon L., *La bienheureuse Marguerite-Marie*, (Arch. SCJ Rzym, B. 5/3, Inw. 27.03), <http://www.dehondocsoriginals.org/publicati/INE/DIS/INE-DIS-1916-1017-0002703-9050115?ch=5> (odczyt z dn. 30.12.2023 r.).
- Dehon L., *La direction (= du Père André) pour les nôtres (ou pour les religieux) pour les nôtres (ou pour les religieux)*, (Arch. SCJ Rzym B. 3/18, Inw. 14.00), <http://www.dehondocsoriginals.org/publicati/INE/NTD/INE-NTD-1913-1126-0001400-9130029?ch> (odczyt z dn. 30.12.2023 r.).
- Dehon L., *[Léon Dehon à Jean du Cénacle Guillaume]*, (Arch. SCJ Rzym, B. 44/7, Inw. 751.12), <http://www.dehondocsoriginals.org/publicati/COR/COR-1LD-1912-1001-0075112> (odczyt z dn. 10.01.2024 r.).
- Dehon L., *Notes de lectures 1916*, (Arch. SCJ Rzym, B. 14/8.A, Inw. 102.01).
- Dehon L., *Notes Quotidiennes*, t. 5, *Cahiers XXXIV-XLV 1911-1925*, Roma 1998.
- Dehon L., *Œuvres Spirituelles*, t. 2, Andria 1983.
- Dehon L., *Pensées II*, (Arch. SCJ Rzym, B. 14/6.B, Inw. 100.02), <http://www.dehondocsoriginals.org/publicati/INE/NTD/INE-NTD-0000-0000-0010002-9130072> (odczyt z dn. 07.01.2024 r.).
- Dehon L., Prévot A., *[Léon Dehon et André Prévot à Pie X]*, (Arch. SCJ Rzym, B. 18/14.1, Inw. 228.01), <http://www.dehondocsoriginals.org/publicati/COR/COR-1LD-1913-0101-0022801?ch=1> (odczyt z dn. 29.12.2023 r.).
- Dwa pierwsze rozdziały Konstytucji z 1956 roku*, w: *Reguła życia SCJ*, Kraków 1991, s. 13-17.
- Franciszek, Adhortacja apostolska *C'est la confiance* o ufności w miłosierną miłość Boga z okazji 150. rocznicy urodzin św. Teresy od Dzieciątka Jezus i Najświętszego Oblicza, Rzym 2023, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/20231015-santateresa-delbambinogesu.html#_ftn1 (odczyt z dn. 09.01.2024 r.).
- Gaucher G., *Dzieje życia. Teresa Martin siostra Teresa od Dzieciątka Jezus i Najświętszego Oblicza*, tł. K. Dybeł, Kraków 2012.
- Gogola J. W., *Mała droga św. Teresy od Dzieciątka Jezus*, w: J. Machniak, J. W. Gogola (red.), *Mała droga zupełnie nowa św. Teresy od Dzieciątka Jezus. Materiały z sympozjum*, Kraków 1997, s. 9-26.

- Guillaume, Adrien (*Jean du Cénacle*), [http://www.dehondocsoriginals.org/search/person?q=Guillaume,%20Adrien%20\(Jean%20du%20C%C3%A9nacle\)](http://www.dehondocsoriginals.org/search/person?q=Guillaume,%20Adrien%20(Jean%20du%20C%C3%A9nacle)) (odczyt z dn. 29.12.2023 r.).
- Jan Paweł II, *Rozważanie podczas modlitwy Anioł Pański w ŚDM w 1997 r.*, <https://jp2online.pl/obiekt/rozwanie-podczas-modlitwy-aniol-panski-w-sdm-w-1997-r;T2JqZWN0OjI4MTc=> (odczyt z dn. 09.01.2024 r.).
- La Fondation du Carmel de Lisieux et sa fondatrice la révérende mère Geneviève de Ste-Thérèse*, Lisieux 1924.
- La révérende mère Marie-Ange de l'Enfant-Jésus du Carmel de Lisieux (1881-1909)*, Lisieux [1909].
- Mère Geneviève de Sainte Thérèse, fondatrice*, <https://archives.carmeldelisieux.fr/au-carmel-du-temps-de-therese/la-communaute/mere-genevieve-de-sainte-therese-fondatrice/> (odczyt z dn. 05.01.2024 r.).
- Poleszak L., *Wymiar obłacyjny duchowości Zgromadzenia Księża Najświętszego Serca Jezusowego według aktualnej Reguły życia*, „Symposium” 2(43) (2022), s. 125-144.
- Prévot, Marie-Léon-Régis (*André*), [http://www.dehondocsoriginals.org/search/person?q=Pr%C3%A9vot,%20Marie-L%C3%A9on-R%C3%A9gis%20\(Andr%C3%A9\)](http://www.dehondocsoriginals.org/search/person?q=Pr%C3%A9vot,%20Marie-L%C3%A9on-R%C3%A9gis%20(Andr%C3%A9)) (odczyt z dn. 29.12.2023 r.).
- Przybylski A., *Windą do nieba*, „Niedziela” 45 (2023) z dn. 5.11.2023 r., s. 26-27.
- Św. Teresa od Dzieciątka Jezus, *Listy*, Kraków 2015.
- Św. Teresa od Dzieciątka Jezus, *Pisma*, t. 2, Kraków 1971.
- Teresa od Dzieciątka Jezus i Świętego Oblicza, *Rękopisy autobiograficzne*, Kraków 1997.
- Tessarolo A., *Introduction aux Cahiers XXXIV-XLV*, w: L. Dehon, *Notes Quotidiennes*, t. 5, *Cahiers XXXIV-XLV 1911-1925*, Roma 1998, s. IX-XXI. Uhlrich M.-R.-O. (*Marie du Cœur de Jésus*), [*Marie du Cœur de Jésus à Léon Dehon*], (Arch. SCJ Rzym B. 34/5A.78, Inw. 559.78), <http://www.dehondocsoriginals.org/publicati/COR/COR-LC1-1912-1101-0055978?ch=1> (odczyt z dn. 29.12.2023 r.).
- Vie de la sœur Marie de Saint-Pierre de la Sainte-Famille, religieuse carmélite du monastère de Tours d'après ses écrits et autres documents authentiques*, Tours 1879.

Skróty

Dzieła o. L. Dehona⁵³ dostępne na stronie:

<http://www.dehondocsoriginals.org/>:

- CAM – *Couronnes d'amour*, <http://www.dehondocsoriginals.org/publicati/OSP/CAM> (odczyt z dn. 10.01.2024 r.).
- NQT – *Notes Quotidiennes*, <http://www.dehondocsoriginals.org/publicati/JRN/NQT> (odczyt z dn. 10.01.2024 r.).

Dzieła o. L. Dehona w publikacjach książkowych:

- K3 – Dehon L., *Koronki do Najświętszego Serca Jezusowego*, t.3. *Eucharystia*, tł. J. Stoszko, Kraków 2018.
- NQ5 – Dehon L., *Notes Quotidiennes*, t. 5, *Cahiers XXXIV-XLV 1911-1925*, Roma 1998.
- OSp2 – Dehon L., *Ceuvres Spirituelles*, t. 2, Andria 1983.

Pozostałe dzieła:

- CF – Franciszek, Adhortacja apostolska *C'est la confiance* o ufności w miłosierną miłość Boga z okazji 150. rocznicy urodzin św. Teresy od Dzieciątka Jezus i Najświętszego Oblicza, Rzym 2023, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/20231015-santateresa-delbambinoges.html#_ftn1 (odczyt z dn. 09.01.2024 r.).
- LT – Św. Teresa od Dzieciątka Jezus, *Listy*, Kraków 2015.

⁵³ W niniejszym opracowaniu przyjęto oznaczenie odnoszące się do numerów w rękopisach dzieł Założyciela według wydania internetowego <http://www.dehondocsoriginals.org/> z uwzględnieniem odniesienia do stron w wydaniu książkowym (jeśli istnieje). Dla przykładu skróty: NQT 34/1912, 178-179 oznacza *Notes Quotidiennes* zeszyt XXXIV z roku 1912, strony z rękopisu 136-139. W wydaniu książkowym – *Notes Quotidiennes*, t. 5, s. 41-42. Listę siglów stosowanych w wydaniu internetowym można znaleźć w: <http://www.dehondocsoriginals.org/hlp/fr/sigles-et-citations>.

- RA – Teresa od Dzieciątka Jezus i Świętego Oblicza, *Rękopisy autobiograficzne*, Kraków 1997.
- Rkp. A – *Rękopis dedykowany czcigodnej matce Agnieszce od Jezusa. Rękopis „A”*, w: Teresa od Dzieciątka Jezus i Świętego Oblicza, *Rękopisy autobiograficzne*, Kraków 1997, s. 31-185.
- Rkp. B – *Listy do siostry Marii od Najświętszego Serca. Rękopis „B”*, w: Teresa od Dzieciątka Jezus i Świętego Oblicza, *Rękopisy autobiograficzne*, Kraków 1997, s. 187-209.
- Rkp. C – *Rękopis kierowany do matki Marii Gonzagi. Rękopis „C”*, w: Teresa od Dzieciątka Jezus i Świętego Oblicza, *Rękopisy autobiograficzne*, Kraków 1997, s. 215-286.